

ŞAİR HASAN ÂLİ YÜCEL POET HASAN ÂLİ YÜCEL

Sefa YÜCE*

Öz

Hasan Âli'nin edebî hayatı *Dergâh Mecmuası* ile başlar. *Dergâh*'ta ilk şiirlerini yayımlayan Hasan Âli, saf şiir anlayışını benimser. Bu anlayışla yeni şiirler kaleme alır. O, *Dergâh*'tan sonra *Millî Mecmuu*'da yazı hayatına devam eder. Bu dönemde, "Millî Edebiyat Akımı", pek çok şair ve yazarı etkiler. Hasan Âli de bu etki altına girer. Onun edebî yönünün gelişiminde halk ve tekke edebiyatının önemli rolü vardır. Bu nedenle, Hasan Âli'nin şiirlerinde mistik ve tasavvufi unsurlar önemli yer tutar.

Hayatını eğitim, kültür ve sanata adayan Hasan Âli, sanatkar kimliğinden ziyade siyasi kimliği ile gündeme gelir. Bu durum, onun sanatkar kişiliğini gölgeler ve genç kuşaklar tarafından tanınmasına mâni olur. Bu nedenle, onun şiirlerine ve edebî makalelerine antolojilerde pek yer verilmez.

Hasan Âli, felsefi bakış açısına sahip, estetiği bilen, iyi bir şair ve kültür adamıdır. Bu çalışmada, onun şairlik yönü ile Türk edebiyatına bakışı değerlendirilmeğe çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Yeni Hayat, Saf Şiir, Edebiyatta Millilik, Dönen Ses, Hasan Âli.

Abstract

Literary life of Hasan Âli started with *Dergâh* magazine. Publishing his first poems in *Dergâh*, he adopted the pure poetry approach. With this approach, he wrote new poems. After leaving *Dergâh*, he continued his literary life with *Millî Mecmuu* (*National Magazine*). In this period, "Millî Edebiyat Akımı" (Movement of National Literature) affected so many poets and authors including Hasan Âli. Folk and Turkish sufi Literature had an important role in the deve development of his literary side. Therefore, mystical and sufi elements had an impotent place in his poems.

Hasan Âli, who dedicated his life to eduction, culture and art, comes to the fore with his political identity rather than his artistic identity. This shadows his artiscis identity and prevents him form being knowni by young generations. Hence, his poems and literary essays are not given much coverage in the anthologies.

Hasan Âli is a good poet and man of culture who had a philosophical perspective, knowledge of esthetics. In this study, his poetry side and his outlook on Turkish literature were tried to be assessed.

Keywords: Yeni Hayat (New life), Saf Şiir (Pure Poem), Edebiyatta Millilik (Nationality in Literature), Dönen Ses (Rotating Sound), Hasan Âli.

Giriş

Yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkan siyasi ve sosyal kargaşa ortamı Türk toplumunda derin fay hatları oluşturdu. Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşları ile başlayan parçalanma ve dağılma süreci Mütareke dönemi ile yeni bir boyut kazandı. 1912 yılında Paris'ten yurda dönen Yahya Kemal, genç edipleri etrafında toplamağa çalıştı. Ahmet Haşim, yeni şiir anlayışı ile bütün dikkatleri üzerine çekti. *Genç Kalemler* dergisinde yayımladıkları yazılar ile Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Ali Canib Türk edebiyatının millî olması için çaba sarf ettiler. Hasan Âli, bu dönemde ilk şiirlerini ve yazılarını yayımlamağa başladı. O, sanatçı kişiliğine, aldığı felsefe eğitimi ile yeni bir boyut kattı. Felsefe, onun sanata ve kültüre bakışına derinlik kazandırdı.

Saf şiiri benimseyenler *Dergâh Mecmuası* etrafında toplandı. Bu grup: Yahya Kemal başta olmak üzere Ahmet Haşim, Necmettin Halil, Ahmet Kutsi, Ali Mümtaz, Nurullah Âta, Ahmet Hamdi, Kemalettin Kâmi, Emin Recep ve Hasan Âli'dir. Şiirle ilgili tartışmaların olduğu bu dönemde, Ahmet Haşim kendi şiir anlayışından hareketle *Dergâh*'ta "Şiirde Mana" (Yüce, 2012:88-89). başlıklı poetikasını yayımladı. Bu poetik anlayış, aynı zamanda *Dergâh*'ın şiir estetiğine uygundu. Yahya Kemal ile Ahmet Haşim'in şiiriyette birleştikleri ortak nokta "ses ve şekil mükemmelliği" idi. Muhteva bakımından ise şiire bakışları faklıydı.

Hasan Âli, Mütareke döneminden önce başladığı yazı hayatını Cumhuriyet'in ilanından sonra da sürdürdü. O, sadece şairliği ile değil, aynı zamanda makaleleriyle, denemeleriyle ve "eylem adamlığı" yönüyle de dikkat çekti. Fakat onun "eylem adamlığı" ve siyasi yönü, edebiyatçı kimliğini unutturdu. Hasan Âli, Türk kültür hayatında derin izler bıraktı. Köy Enstitülerinin kurulmasına öncülük etti. Dünya klâsiklerinin Türkçeye çevrilmesini sağladı. "İlk resmî ve telifli Türkçe ansiklopedisi olan *İnönü*

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi. E posta: sefayuice@hotmail.com

Ansiklopedisi'nin hazırlığını başlattı, 'Üniversiteler Yasası'nın çıkarılması, devlet konservatuarlarının kurulması ve Türkiye'nin UNESCO'ya girişi gibi önemli projeler Hasan Âli'nin Millî Eğitim Bakanlığı döneminde gerçekleşti (Kurt, 2013: 28)."

Hasan Âli, ölümüne kadar sanat ve edebiyat dünyasını yakından takip etti. Sanat olayları ile ilgili yazılar yazdı. Behçet Necatigil'e göre "Hasan-Âli Yücel, zengin bir iç dünyaya sahipti. Bence o, bir edebiyatçı doğdu, edebiyatçı öldü. Bir edebiyatçı için de en azından bittikçe tekrarlanacak bir anma kitabı, bir seçmeler kitabı, galiba, asıl, ölümlerden sonra gerekli. Politika, karşıt görüşler katında, kişinin sanatçı yanın da inkâr kapısı oluyor. Hasan-Âli buna örnektir (Necatigil, 2006: 80)."

1. Hasan Âli ve Dergâh Mecmuası

İstiklâl Savaşı yıllarında Hasan Âli muhabirdir, *Dergâh* mecmuasını yayımlayan Tanin Matbaası'nın yakınında İkbâl Kıraathanesi bulunmaktadır. Burası, öğrenci ve hocaların buluşma yeridir. Hasan Âli genç bir muhabir olarak İkbâl'e gelir ve cephelerde cereyan eden olaylar hakkında çevresine bilgiler aktarır. Ahmet Hamdi, Hasan Âli ile 1919 yılı sonbaharında tanışır. Kendisi, bu tanışma ile ilgili şu değerlendirmeyi yapar: "Hasan Âli'ye ait ilk hatıralarım arasında bu gazete dönüşlerinin mühim bir yeri vardır. Geceleri geç vakit daima havadisle dönerdi. Millî Mücadele'nin o sıkışık günlerinde toplandığımız kahvelerde, yatakhane bize mütalâa salonu olarak ayrılan odada hep bu dönüşü bekledik. Çünkü beraberinde en yeni cephe ve Ankara haberini getirirdi. Yorgunluğunu gecedeki çaldığı bu sohbet saatlerinde geçirmeden uyumazdı. Erken uyanırsa hep beraber uyanırdık. Garip, sâri denebilecek bir neşesi vardı. Sesinin güzelliği, konuşmasının rahatlığıyla küçük topluluğumuzda söz, daima sonuna doğru kendisinin olurdu. Konuşması bittiği zaman musikisi başlardı. Eski musikimizi ne derecede bilirdi bunu tayin edemem. Fakat birkaç Dede'den Mevlevî bu İstanbul çocuğunun sesinde, bu musiki onun beslediği yerli hassasiyet, erimiş akmağa hazır bir altın gibi daima mevcuttu. Şiirde olduğu gibi musikide de şaşılacak bir icat, daha doğrusu benimseme kabiliyeti vardı (Çıkar, 1997:37-38)." Musiki yeteneği de olan Hasan Âli, *Dergâh* topluluğuna katılmadan önce de şiirler kaleme alır. Bu şiirlerden ilki *Kleopatra*'dır. Şair, şiiri 1917'de kaleme alır:

KLEOPATRA

*Yelesi savrulmuş, oynak ve çapkın
Al renkli bir kısrak gibi güzelsin.
Vahşetten daha hür, şehvetten azgın,
Ölüme susayan kalbe ecelsin*

.....

*Asırlar geçmişi sana söyletse,
İnlerdi Tepteki mabette sesin,
Mısırın göklerine ruhun aksetse,
Tutuşup yanardı ruhu Ramsesin.*

(Hasan Âli 1933:31-32).

Şiir, egzotik unsurlar taşır. Hasan Âli, şiirde, tarihi süreç içinde Kleopatra'nın cezbedici güzelliğini anlatır. Onun güzelliğinin esiri olan kralların hâlini dile getirir. Şairin 1919 yılında yayımladığı şiirlerden biri de *İranlı Genç Kız*'dır. Hasan Âli, şiirde İranlı kızın masalımsı bir etkiyle tasvir eder:

.....
*Ok erişmez bu yay kaşlı gazale,
Her gören vurulur ta uzaklardan,
Yayını kırdırdı Rüstemi, Zâle,
Böyle bir güzeli görmemiş İran.*

*Bir çözüp dağıtsa gür saçlarını
Karışsa gözlerde gece gündüze.*

.....

(Hasan Âli, 1933: 33).

Hasan Âli, bu iki şiirden başka 1930 yıllarda yine egzotik unsurlar taşıyan *Ganj* nehrini anlatan şiiri kaleme alır.

Hasan Âli'nin Millî Mücadele yıllarında yazdığı *Alaca Karanlık* manzumesi saf şiirin güzel örneklerinden biridir. Şair, tabiata başka bir gözle bakar ve onu içselleştirir ve hüznüne ortak olur:

ALACA KARANLIK
*Bürünmüş bir eski, soluk kefene
Bayırlar, ovalar, dereler, dağlar.*

*Akşam kaybettiği sevgilisine
İçinden ah edip ağlar*

*Ufkun dudağında bir küçük ses yok,
Toprağın göğsünde arık nefes yok...*

(Hasan Âli, 1933:41).

Hasan Âli, edebiyat dünyasında *Dergâh Mecmuası'*nda yazdığı şiirlerle tanınır. Ayrıca o, mecmuada felsefe derslerinin lüzumu ve ilmin önemini belirten fikir yazıları da kaleme alır. Onun bu mecmuada yayımlanan şiirleri "Şark", "Pınar", "Taziyet", "Havuz", "Fırtınada Martılar" ve "Gözlerin" (Yüce 2012:198-201). adlarını taşır. Şair, "Şark " şiirini mistik ve tasavvufi bir duyarlılıkla kaleme alır:

ŞARK

*Dem çekip dururuz, ayrıyız gülden
Bu fani diyara geldik geleli!
Hastayız nidelim, içten gönülden;
Rûhumuz sarhoştur, aşkımız deli!*

.....

*Bir lokma, bir hurka bizlere yeter;
Şâd olsun isteriz can da canan da.
Bu yalancı zevkler gün gelir de biter;
Bitmeyen şeydedir neşe cihanda...*

Hasan Âli, *Dergâh'*ta yayımladığı manzumelerini şiir kitaplarına almaz. *Dergâh'*tan sonra *Millî Mecmua'*da edebî musâhabeler ile şiirler yazar. Hasan Âli, *Millî Mecmua'*da dokuz şiir yayımlar. Bu şiirler: "Erenler Lisânından", "Dertleşme", "Kendimden Kendime", "Uzaktan", "Dervişçe Bir Hasbihal", "Nedim'i Tahmis", "Nefs", "Allah" ve "Hâmid'e Mektup"tur (Kolcu-Arkun, 2006: 139-1539). O, *Millî Mecmua'*daki şiirlerinden bir tanesini (Kendimden Kendime) *Dönen Ses* kitabına alır ve bu şiiri değiştirir. Şiirin birinci mısra ile üçüncü ve dördüncü dörtlüklerini yeniden yazar (Hasan Âli, 1933: 83-84).

Onun *Millî Mecmua'*da yayımladığı manzumeler, tekke şiir anlayışının izlerini taşır. Ailenin Yenikapı Mevlihanesi'ne bağlı olması, ayrıca Hasan Âli'nin çocukluktan itibaren bu gelenek ve kültürün içinde yetişmesinin de büyük payı vardır. Mecmuadaki şiirlerden iki tanesi bu anlayışın dışında kalır. Bunlar:"Nedim'i Tahmis" ve "Hamide Mektup"tur. Hasan Âli, geleneğe uygun olarak yazdığı şiirlerde 11'li hece ölçüsünü tercih eder ve şiirlerini dörtlülükler hâlinde yazar. Hasan Âli, klasik şiire de hâkimdir. Bir beyte aynı vezin ve kafiye üç mısra söylemenin güçlüğü göz önünde tutulursa, onun Nedim'le ilgili yazdığı şiirde vezin ve kafiye başarisı dikkat çekicidir:

*Ummân-ı aşk içindeki tufânın ey gönül;
Varmaz kenâra, mevce-i hicrânın ey gönül;
Her ân diyâr-ı yâre şitâbânın ey gönül;
"Estikçe bâd-ı subh perişânın ey gönül
Benzer esîr-i tura-i cânânın ey gönül!"*

(Kolcu-Orkun, 2006:XXI).

Hasan Âli'deki mistik ve tasavvufi etki, halk şiiri geleneği ile Rıza Tevfik'in tesirinden kaynaklanır. Millî edebiyat anlayışının benimsenmesi ve yaygınlaşması ile Rıza Tevfik'in nefesleri şairler arasında büyük rağbet görür. "Onun önyak olmasıyla başlayıp daha sonra *Dergâhçılar* tarafından benimsenen modern mistik akımın da bunda büyük payı vardır. (...) Rıza Tevfik 1914-1922 yılları arasında, Türklük ve itikatlar konusunda kırka yakın makale yayımlar. Onun âşık tarzı ve tekke edebiyatı geleneğini canlandırmak için yaptığı çalışmalar uzun süre iyi anlaşılabilir. (...) Geniş kültürü ve şair tabiatıyla Türk şiirinin asıl kaynağını kolayca keşfeden Rıza Tevfik'in bu âşık tarzı ve tekke şiiri geleneğine bağlı aşk, tabiat ve gurbet temlerini işlediği divan koşmalarıyla, mistik ruhla yazdığı nefesleri Türk aydınları yanında Anadolu'nun ücra yerlerine kadar yayılarak geniş kitleler üzerinde etkili olur. (...) Yahya Kemal'in "İthâf" şiirindeki:

*Bu devrin gerçi son sohbetlerinde
Nefes'ler dinledik sâz-ı Rızâ'dan*

mısralarında kendine has bir şiir vücuda getirdiği belirtilen Rıza Tevfik, bu tarz şiirin en güzel örneklerini ortaya koymakla; bir bakıma Türk şiirinin geleceğine de yön verir (Uçman, 2004: XXI-XXVI).

Hasan Âli'nin âşık tarzından esinlenerek yazdığı pek çok türkü manzumesi vardır: "Saatin Türküsü", "Dağların Türküsü", "Suların Türküsü", "Tuna Türküsü", "Yemen Türküsü" ve "Manastır Türküsü" gibi...

TUNA TÜRKÜSÜ

Dıştan viran bağlıyım,
İçten yanar dağlıyım,
Bırakmam yad ellere,
Ben Tuna'ya bağlıyım.

Kara bağrım susuzdur,
Gözlerim uykusuzdur.

.....

Hasan Âli, "Tuna Türküsü"nde Tuna'ya olan özlemini anlatır. Şimdi sınırların dışında kalan bu nehir, şaire acı verir ve o Tuna'nın özlemi ile kederlenir. Yemen de, şaire ızdırıp verir. Ona göre Yemen demek, ölüm demektir:

YEMEN TÜRKÜSÜ

Ora Yemen değil, yaman bir eldir
Giden asker değil, bir canlı seldir,
Kavurur güneşi, susuzdur çölü,
Ölüm, orda esen bir kara yeldir,

Yemeni andıkça gözler kan ağlar,
Yemenin ateşi bağrımı dağlar...

Hasan Âli, "Manastır Türküsü"nde de Manastır'ın güzellerine olan özlemini dile getirir. O, "Üç Telli Saz Şairine" yazdığı manzumede ise, halk âşığına bir eleştiri söz konusudur. Ona göre, âşık görevini yerine getirmemektedir:

.....

Beni sen

Canlı,

Heyecanlı

Parmaklarınla

Çalışıp inletmiyorsun?

Türk oğluna, gönülden türkü dinletmiyorsun?

(Uraz, 1938:29-40).

Hasan Âli, yazdığı bu manzumeleri kitaplarına almaz. Cumhuriyet'in ilanından sonra onun şiire bakış açısında bir değişim olduğu görülür. Bu değişimin asıl sebebi, rasyonalist ve pozitivist anlayışın ön plana çıkmasıdır.

1.1. Şiir Poetikası

Hasan Âli, şiirde iddialı bir poetik görüş sergilemez. Fakat bir şairde bulunması gereken meziyetleri bilir. Ona göre şair, herkese benzeyen adam değil, herkese benzemekten kaçan adamdır. Hasan Âli, şair ve şiir arasında organik bir bağ kurar. Şiiri tanımlar ve şiiri meçhulün bir sesi olarak görür. O, şiiri bir davanın savunucusu veya sosyal problemlerin dile getiriliş aracı olarak da görmez. Kendisi, şiire sanat ve estetik açıdan bakar. Hasan Âli, "Şiir ve Şair" adlı yazısında şu görüşlere yer verir: "Şiir, en geniş manasıyla, hayat ve kâinatın karanlıklarında yaşayan meçhulün sesi ve gölgesidir. Şiir, bir bakışta dumana bir bakışta şehaba benzer. Avuçlarınıza almaya çalıştıkça yok olduğunu görürsünüz; gözlerinizle kovalamak istedikçe başınız döner ve onu büsbütün kaybedersiniz. Şiir, var olanın var olması istenilene sığınması, noksanın kemali özlemesidir. (...) Şiir, zekânın kendine inanmayışı, kalbin bu acıma duygusudur. Bu bakımdan en yüksek şiir, musikide bulunur. Şiir, ruhların maddeden kurtuluşudur. Şiir, mahdut ve mütenahiye sığmayan insan ruhunun nihayetsizliklere gömülmesidir. Nihayetsizlik düşüncesi olmasaydı şiir olmazdı (Yücel, 1998:217-218)."

Yahya Kemal ile Ahmet Haşim'de şiiri musikiye yaklaştırmaya çalışırlar. Saf şiirin özelliklerinden biri de şiirin nağmeye yakın olmasıdır. Hasan Âli de, şiir ile musiki arasındaki bağ kurar.

Şiirde, duygu ve hayalleri terennüm eden şair kimdir? Şairin nitelikleri nelerdir? Hasan Âli, bu konuda şu tespit ve değerlendirmeleri yapar: "Şair, ıztrabın neşesini, fakat bundan çok neşenin ıztrabını duyardır. (...) Şair, acıklı ve kaygılı adamdır. Fakat bu acı her zaman bedbinlik ifade etmez; bu kaygı onu her vakit şüpheli yapmaz. Şair de sizin gibidir; fark onun daha çok ıztrab duyabilmesindedir. Şair kalbinin hudutları çok geniştir. Orada yalnız kendi değil, kendinden özgelere de yaşar. (...) Şu halde cemiyetten en çok kaçan bir şair bile cemiyete en yakın bir insandır. Şair, muayyeniyetlerden varlığını kurtardıkça ve şe'niyetlerin bağından ayrıldığı nisbette kendini bulur. (...) Şair herkese benzemeyen ve benzemekten

kaçan adamdır. Şair, başka bir insandır. Şair, titreyen ve titreten bir insandır. Şiir nedir, anlamak isteyenler, dedikodusunu yapan geveze ve acezeden değil, bizzat şair olandan onu sormalı; şair kimdir tanımak isteyenler, şiirin zevkini tatmaya alışarak kendini şair yapmaya çalışmalı ve kendine benzeyenleri seçmelidir (Yücel, 1998:218-219)."

Hasan Âli, 1923'ten itibaren *Millî Mecmua*'da yazmağa başlar. *Dergâh* mecmuası kapandıktan sonra *Dergâh* grubu içinde yer alan pek çok şair ve yazar da *Millî Mecmua*'nın kadrosuna geçer. Mecmuada, Necip Fazıl, Ömer Bedrettin ve Halide Nusret de yer alır (Necatigil 2006: 80).

1.2. Şiir Kitapları

Hasan Âli'nin ilk şiir kitabı *Dönen Ses* 1933 yılında yayımlanır. Kitapta yer alan şiirler 1917-1930 yıllarını kapsar. Kitap, sekiz bölümden oluşur. Bu bölümler: "Dönen Ses", "İki Resim", "Gurbette Tabiat", "Üç Telli Sazdan", "Yurt Sesleri", "Hep O Hikâye", "Bir Kaç Nefes" ve "Üç Şarkı" adlarını taşır. Kitapta, otuz şiir yer alır. Kitaba adını veren *Dönen Ses* şiirini, Hasan Âli 1932 yılında yazar. Şair, şiirde sesin gönülde bıraktığı etkiyi ele alır ve o, gönlün bilinenden bambaşka bir âlem olduğunun dile getirir. Kitapta, asıl yeni dönemin ruhunu yansıtan ve "zihniyet değişimi"ni gösteren "Yeni Hayat" manzumesidir. "Hasan Âli, *Tarih-i Kadim*'den ilham alarak 'Yeni Hayat' şiirini yazar. 1928 yılında Latin harflerine geçişte ilk yayımlanan metinlerden biri *Tarih-i Kadim*'dir. Hasan Âli, metnin önüne 'mukaddime' sonuna da 'Yeni Hayat' adlı şiiri ekler. O, *Tarih-i Kadim*'e yazdığı mukaddimede şunları söyler: 'Fikret bütün hayatında, tahakküme, her türlü istibdada, dinî, siyasi, dünyevî, uhrevî, esaretlere isyan etmiş bir şairimizdir. *Doksan Beşe Doğru* ile *Tarih-i Kadim*, yerdeki taçla gökteki tahtın müteceviz tahakkümüne başkaldıran bir tuğyandır. Ona imansız diyenlerden çok daha mümin olan Fikret'i, gayz duyduğu velayetlerin yıkıldığı bir devirde hatırlamamak günah olur. Bu iki manzumeyi neşre saik olan, sadece yakın bir mazideki hâlimizi hatırlatmak ve bu vesileyle içinde bulunduğumuz devrin en bahtiyar imkânlarla dolu olduğunu bir kere daha düşündürmektir. Bunlara bir de kendi manzumelerimden birini ilâve etmeye cür'et ettim. Çünkü o da aynı tahassürle yazılmıştı; şu farkla ki, ben aziz şehrin idrak edemediği hâlâs gününü görmek saadetine erebilmişim.' (...)

Onun 'Yeni Hayat' şiirini inşa eden dizeleri Fikret'in *Tarih-i Kadimi*'nde olduğu gibi, dine ve onun temsil ettiği değerlere açık bir karşı çıkış içermez; ancak Hasan Âli'nin bu şiirinde önerilen 'Yeni Hayat'ın dünyevî-hattâ seküler-bir bakış açısı önerdiği de göz ardı edilemez. Hasan Âli, dokuz dörtlükten oluşan 'Yeni Hayat' şiirini 1925 yılında yazar (Kurt, 2015: 28-30)".

YENİ HAYAT

*Duymadan düşünmek yok dinimizde,
Biz kalp adamayız, gönül eriyiz.
İnsanız, insanlık esastır bizde;
Ne ciniz, ne melek, ne de periyiz.*

*Keşkülle asâyı çölde bıraktık;
Külâhu, hırkayı çiviye taktık;
Gönülde marifet kandili yaktık,
Bu ince işlerin hünerveriyiz!...*

.....

"Yeni Hayat", manzumesi Cumhuriyet'in yeni vizyonunu yansıtır. Bu vizyon, akli ve bilimi esas alan, hayatın gerçeklerine yönelen, mistik ve tasavvufi anlayıştan uzaklaşmadır. *Mabudu göklerden yere indirdik.../ Biz zezem değiliz, alın teriyiz.* Hasan Âli, dinî anlayışı yeniden akıl süzgeciyle sorgular. Bu sorgulamayı yaparken makul ve mantıklı gerekçeler oluşturmaya çalışır. *Devrin güneşleri garptan doğmada.../Şarkı karanlıklar boğmada...* dizeleri, Batı uygarlığına yönelmenin gerekliliğini vurgular. Bunda pozitivistizmin de rolü vardır. XIX. yüzyıldan beri Türk aydınları üzerinde pozitivist anlayış etkin olur. Bu anlayış Cumhuriyet döneminde de belirgin biçimde varlığını sürdürür. "Yeni Hayat" metofor olarak Şark'a ait geçmiş değerlerin yerine Batı'ya ait olan yeni değerlerin ikame edilmesidir. Hasan Âli, dinî ve uhrevî değerleri hayatın realitesi içinde mutedil bir dil ile yeniden ele alır. "Bu çerçevede Ziya Gökalp'in 1910 yıllarda, yeni bir toplum ve zihniyetin inşa edici kavramı olarak kullandığı 'Yeni Hayat' tamlaması 'kurucu' çerçevesiyle Hasan Âli tarafından tanımlanır ve kendine özgü terkip ve içerikle okura sunulur (Kurt 2013: 30)."

Hasan Âli, *Dönen Ses* şiir kitabında aşk, tabiat ile genelde ferdi temaları işler. Kitapta dikkat çeken bölümlerden biri de şarkıdır. Kendisi, şarkı formunda yazdığı manzumelere isim yerine numara vermeyi tercih eder. Şarkılar, 1, 2 ve 3 diye sıralanır. Bu şarkılar, ritim ve ahenk bakımından sağlam bir bütünlük arz eder. Kitaptaki şiirlerden sekiz tanesi aruz vezni ile yazılır. Bu şiirler: "Ah Unutsaydım", "Gözler", "Bir Var

Bir Yok", "İlk Görüşüm", "Şarkı I", "Şarkı II", "Şarkı III" ve "Hep O Hikâye" dir. Diğer şiirler ise, hece vezni ile kaleme alınır.

Hasan Âli Yücel, 1960 yılında ikinci şiir kitabı olan *Dinle Benden*'i yayımlar. Manzum hikâyelerden oluşan bu kitap, sosyal ve siyasi konuları ele alır. Mesnevi tarzında yazılan manzum hikâyelerin her beyti kendi arasında kafiyelidir. Şiiriyetten ziyade didaktik özellik taşıyan bu eser, geçmişin ve bugünün muhasebesini yapar. Hasan Âli, eserde kendi dönemini ve kendinden sonraki dönemi eleştirel bir bakış açısıyla ele alır. Eser, dokuz manzum hikâyeden oluşur. "İşte Başlarız Söze", "Seni Kimler Düşündü", "Yarınlara Akın Var", "Ellinci Yılım", "Ne Kadar Benzemezmişim Bana Ben!..", "Öğrensinler Aslım Ne?", "Türk Kime Derler?", "Millî Ülkü" ve "Günaydın".

Hasan Âli, "İşte Başlarız Söze" eserin giriş takdimidir:

*Yazmıştım ben bunları, dokuzyüz kırkyedide,
Oku da sen bir kere ne istersen onu de.*

.....

*Çeyrek asır yaşadım göğsünde siyasetin
Gördüm pınar başını o yıllarda devletin.*

*Atatürk'ü tanıdım gezisinde, evinde;
Köşe konuşmasında, açıktan söylevinde*

*Nasıl işliyor gördüm, yüreğiyle kafası;
Boş yere denilmedi ona Türkün atası.*

.....

*Bunda hem hikâye var, hem öğüt, hem savunma;
Biraz da dert dökerek içten içe avunma.*

.....

(Dinle Benden, s.9-11).

Hasan Âli, bu manzum hikâyede Atatürk'ü ve onun dönemini savunur. Ona bağlılığını, onun yüceliğini ve Türklüğe yaptığı hizmetleri anlatır. O, ayrıca Atatürk'e dil uzatan soysuzlardan yakınlık. Hasan Âli, "Seni Kimler Düşündü?" manzumesinde Türk milleti ile dertleşir. Kendisi hakkında yapılan ithamlara karşılık verir. Türk milletinin aydınlanması için gerçekleştirilen atımlardan söz eder. Anadolu köyünün ve köylüsünün içinde yaşadığı realiteyi dile getirir. Hasan Âli, "Yarınlara Akın Var" manzum hikâyesinde Hz. Ali'den bir alıntı yapar ve yarının Türk gencinde olması gereken nitelikleri, geçmişte yapılan hatalardan ders alınarak, yeniden oluşturmanın önemini belirtir: *Çocuklarınızı kendi düşüncelerinize zorlamayın. Çünkü onlar, sizin zamanınızdan başka zamanlar için yaratılmışlardır.*

.....

*Çocuk, büyük olacak bizden uzak yarında;
Bütün umut toplanmış onun yarınlığında.*

.....

*Yarın Türkün cenneti. Türkün olsun yarınları!
Duydum duymadım deme, yarınlara akın var.*

(Dinle Benden, s.23-30).

Hasan Âli, "Ellinci Yılım" manzum hikâyesinde hayatını anlatır. Kendisine düşmanlık besleyenleri eleştirir. Asıl amacının Türk devleti ve Türk milletinin kalkınması için mücadele etmek olduğunu dile getirir:

.....

*Ne kadar çokmuş meğer aleyhimde bulunan,
Dostlar bile bu işde kesildi düşman.*

.....

*Hınç, iftira ve büftan garazla birleşince,
Şerefime yapıldı en insafsız işkence.*

.....

*Herkes kendi işinin hesabını görecek;
Dünya denen pazardan ne aldıysa verecek...*

(Dinle Benden, s.31-40).

"Öğrensinler Aslım Ne!.." manzumesinde Hasan Âli, aile şeceresi ile ilgili bilgiler verir ve ahlâk yoksunu kötü niyetli insanları eleştirir. Kendisine komünist yaftası yapıştıranları da cahillikle suçlar. "Türk

Kime Derler” manzumesinde ise Hasan Âli, Türk vatandaşı olan ve Türkiye’ye vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkese Türk dendiğini hatırlatır. Milleti ayırmanın ve bölmenin kimseye yarar sağlamayacağı üzerinde durur. O, eserin son kısmında yer alan “Günaydın” manzumesinde ise 1960 ihtilâlini över.

Hasan Âli, 1961’de *Allah Bir*” adlı üçüncü şiir kitabını yayımlar. Mesnevi tarzında yazılan tek manzume 247 beyitten oluşur. Bu uzun manzumede Hasan Âli, Allah’ın birliğini ve İslamın temel ilkelerini anlatır. Ona göre, İslam vasıtasız bir dindir. İman sahibi olan her insan Allah’ın varlığını idrak eder. Kendisi, eserin ilk sayfasında ön söz niteliğinde bir yazı kaleme alır ve burada şu görüşlere yer verir: “Kendinin ‘eksik’, ‘kusurlu’ ve sonunda ‘ölecek’ bir varlık olduğunu bulan ve bilen kim vardır ki, ‘eksiksiz’i, ‘kusursuz’u ve ‘ölümsüz’ü aramasın? Bu arayış, hikmettir, felsefedir ve dindir. Aranana değişmez, başlamaz ve bitmez. Öncesi ve sonrası yoktur. Doğmaz, doğurmaz. Artmaz, eksilmez. Görür; görmesi bizim gibi değildir. İştir, iştirme bize benzemez... Bilmediği yoktur. Her an yapan ve yaratan odur. Var ederken yok, yok ederken var eder. Arayana gelince, durmadan değişir. Değiştikçe değişmeyende yeni vasıflar keşfeder... Güneşe nispetle gölgeye benzer. Işık kaynağına yaklaştıkça nurlanır, fakat yanar. Bir bakıma yok, bir bakıma var olur. Hedef, güneşe varmak değil, güneş olmaktır. Her insanın idrâkinde o idrâke göre kendini gösteren nihayetsiz nur, bu ihâta edilmez varlık; Allah’tır. İnsanlık tarihi, hiçbir devri müstesna olmamak üzere, insanın Allah’ını aramasının hikâyesidir (Yücel 1961: 7-9)”

Hasan Âli, bu uzun manzumede “Tevhid”in anlamı ile imanun öneminden bahseder. Ayrıca Peygamberlerin vasıflarını sıralar. Kendisi, manzumede çoğunlukla “Tanrı” kelimesini kullanır. Bazen “Allah”, bazen de “Rab” kelimelerini tercih eder. Geçmişte olduğu gibi bugün de “Tanrı” kelimesinin “Allah” anlamına gelmediği ile ilgili görüş ayrılıkları söz konusu. Necip Fazıl’a göre, “Tanrı” kelimesi yanlış anlamda kullanılıyor. O, “Tanrı” kelimesinin tanyerinden geldiğini ileri sürer ve bu kelimenin mücerretlikle alakasız, putperestlikten kalma bir madde ismi olduğunu ileri sürer (Kısakürek, 2013: 239).

Hasan Âli, Allah’a seslenir ve onu idrak ettiğini belirtir:

ALLAH BİR

Tanrım, sana söylerim ki, birsin.
Kimdir, birsin diyen bilirsin.

İmâna adın yeter tanıktır,
Kalbiyle inanmayan sanıktır.

.....

Buldum diyorum, fakat ne buldum?
Bir şey ki o, görmeden tutuldum.

Tanrım, seni kaybedip mekânda,
Sezdim sonu olmıyan zamanda.

.....

Tevhîde erdi Fahri âlem,
Üstün çıktı melekten âdem.

.....

Allah’a bağlanınca kullar,
Birden açılır önündeki yollar....

(Allah Bir, s.15-42).

Hasan Âli, görüşlerinde samimi olduğunu belirtir. Kendisiyle ilgili yapılan itham ve eleştirilerle ilgili şunları söyler: “Her inanan insan gibi ben de duyup düşündüklerimi yazmak, onları, duyguya ve düşünceye kıymet verenlere sunmak istedim. Yaşadıkça ve okudukça gözüme çarpan hadiselerle meseleler karşısında neler düşündüğümü, neler hissettiğimi anlatmaya çalıştım. Yanıldığım noktalar olabilir veya böyle telâkki edilen cihetler bulunabilir. Fakat satırlar üstüne döktüğüm kelimelerle bunların içimdeki asılları arasında ancak tam bir uygunluk vardır. Onun için bunlar bana haklı ve doğru görünmüşlerdir. Savaşlarım gibi hatalarım da samimîdir (Çağlar, 1937: 8).”

Hasan Âli’nin yazdığı diğer şiir kitapları: *Sizin İçin Çocuklarıma Şiirlerim* (1937) *Mevlânâ* (1952)’dir. *Sizin İçin Çocuklarıma Şiirlerim* kitabı, yedi bölümden oluşur. Bu bölümler: “Türk-Atatürk, Öğütler, Gülümser’e Şiirler, Mevsimler ve Tabiat, Dört Hayvan ve İnsan, Kahramanlık Destanları, Üç Hikâye” adlarını taşır. “Hasan Âli, aileyi ve çocukları, cemiyetin yapı taşı olarak kabul eder ve bu sosyal yapıyı över. Onun şiirlerinde çocuklar, cemiyetin ümit kaynağı olarak değerlendirilir (Önal, 2007: 72).”

Hasan Âli, *Mevlânâ* adlı eserinde, Mevlânâ’nın yüz yedi rûbaisini Türkçeye başarılı bir şekilde aktarır. Ayrıca onun 1952 yılında Millî Kütüphane tarafından bastırılan *Mevlânâ* adlı tek sayfalık bir eseri de

bulunmaktadır. Tek sayfalık bu eserde mesnevi tarzında yazılan sekizer beyitlikten oluşan on beş adet şiir vardır. Şiirler, Mevlânâ, Şems, ney, varlık, ölüm, aşk ve sevgi temalarını sūfiyane bir duyarlılıkla işler (Önal, 2007: 69-71).

2. Türk Edebiyatına Bakışı

Hasan Âli'nin *Pazartesi Konuşmaları* onun Türk kültür ve sanatına ne kadar önem verdiğini gösterir. Ona göre, dil bilinci olmayan bir millet konuşup yazamaz. Bu amaçla Gazi'nin dilde gerçekleştirdiği inkılâbın, Türkçe bilincinin gelişimine katkıda bulunduğunu savunur. Yapılacak ilk iş Türkçe konuşmak ve Türkçe yazmaktır. Dil ve edebiyat arasında sıkı bir bağ olduğunu düşünen Hasan Âli, sınıf edebiyatına karşı çıkar ve millî edebiyatı savunur: "...Bütün dünya kültür tarihinde sınıf edebiyatı diye bir şey aramak faydasız ve yersiz bir dogmatizm yapmaya kalkışmaktır. Sanat ve edebiyat, önce muayyen bir cemiyet, yani millet içinde doğar; ne kadar özlü ve şamil duyguları, görüşleri ihtiva ediyorsa o kadar geniş bir sahada bütün insanlığa mal edilebilir. Bir eser, zatî kuvveti nisbetinde millîdir, millî oluşundan aldığı değerle de üniversal olur (Yücel, 1936: 51)".

Millî edebiyat akımı ile başlayan edebî tartışmaların biri de "edebiyatta millîlik" ve "milliyetçilik" kavramlarıdır. Hasan Âli, bu iki kavramın tanımını yapar ve bu kavramların edebî eserle ilgili bağını açıklar: "Bir edebiyat eseri, romanda, şiirde, tenkidde, hangi yerden ve hangi zamandan mevzuunu alırsa alsın, hattâ bu mevzu doğduğu cemiyetten çok uzak bir sosyal varlığın durumuna taallük etsin, ona can veren kalemin, kafa ve kalbin sahibi, bir milletin varlığına, o millete anaçlaşmış bir çınar gibi köklerini her yandan salabilmiş bir insansa o eser mutlaka 'millî'dir; başka türlü olamaz. (...) Henüz milletlerarası kuvvet ve değerde eserler vermemiş olan yeni edebiyatımızın bu yola girmesi için milliyetçi bir edebiyat var olması lüzumuna inandığımı burada bir kere daha söylemek isterim:

Kendini duymadan
Başkasını duymak
Ne mümkün?
Mezarında
Atan sana küskün.

derken de bu dileği kasetmişim. Bu fikrim hâlâ değişmedi. Edebiyatımızın her vadisine en yüksek eserleri verecek kudrette olan Türk vicdanını ve hayatını bırakıp başka mevzular aramayı, on dokuzuncu asırdan sonra tekrar Amerika'nın keşfine çıkmak gibi boş ve manasız bir Don Kişotluk sayarım (Yücel, 1998: 53-54)."

Hasan Âli'nin üzerinde durduğu bir diğer konu da "Mektepten Memlekete" meselesidir. Ona göre memlekette Cumhuriyetten önce öğretim kurumları yetersiz ve zayıftır. Şark kültüründe yetişen genç ile garp kültüründe yetişen genç arasında bir uzaklık ve ayrılık söz konusudur. Cumhuriyet, ortaöğretimi kuvvetlendirmeli ve mektepler vasıtasıyla yeni bir aydın zümre yetiştirmelidir. Böylece mektep, memlekete hizmet etmiş olur.

Hasan Âli, geniş kapsamlı sanat ve edebiyat yazılarını 1923-1928 yılları arasında çıkan *Millî Mecmuâ*'da yayımlar. O, mecmuada sanat, estetik, tahlil, tenkit ve düşünce alanlarında pek çok makale kaleme alır. Kendisi, ayrıca mecmuaya şiirler de yazar. Hasan Âli'nin mecmuadaki yazıları, dört ana başlık altında toplanabilir:

1. Bediiyyat Musâhabeleri,
2. Edebiyat Musâhabeleri,
3. Tahlil ve Tenkitler,
4. Fikrî Musâhabeler (Kolcu-Arkon 2006: XVII).

Sonuç

Hasan Âli, Cumhuriyet döneminin önemli entelektüellerinden biri olarak Türk fikir ve siyaset hayatında önemli izler bırakır. Kendisi, Türk eğitim sisteminde köklü reformlara imza atar. Mesleğe öğretmen olarak başlayan Hasan Âli, Millî Eğitim Bakanı olur. Bu görevde yedi yıl kalır. O, Millî Mücadele döneminden itibaren memleketin eğitimle ilgili sorunlarını bilir ve bu sorunlara çözüm üretmeye çalışır. Hasan Âli, bir kültür adamıdır. Bu amaçla kendini, eğitim ve kültür işlerine adar. İlk yazılarını Balkan Harbi sırasında yazar. Onun şiir ve sanat yazılarında millî duygular ön plandadır. Hasan Âli, Cumhuriyet döneminde Batı değerlerini ön plana çıkarır ve hümanist bir yaklaşımla Yunan klasiklerini Türkçeye çevirtir.

Hasan Âli, Türk kamuoyunda politik kimliği ile değerlendirilir. Bu nedenle onun şair, felsefeci ve kültür adamlığı yönü hep göz ardı edilir. Oysa, o iyi bir sanatkârdır. Hasan Âli, hem Batı edebiyatına, hem de klasik edebiyata vakıftır. Başlangıçta saf şiir anlayışını benimser. Zamanla bu anlayıştan uzaklaşır ve sosyal konuları ele alan şiirler yazar. Fakat onda daima mistik ve tasavvufi bir anlayış kendini hissettirir.

Sufi değildir, fakat Mevlevilikten gelen bir anlayışla zaman zaman sufiyane eğilimler gösterir. Bu eğilimin sonucu olarak, tekke edebiyatı ile âşıklık geleneğinin izleri şiirlerine yansır.

Hasan Âli, kültür ve sanata katı pozitivist bir görüşle bakmaz. O, bu konuda makul ve itidalli olmayı tercih eder. Memleketin bilim ve sanatla kalkınacağını inanır. Bu amaçla bilimi gelişme ve ilerlemenin bir aracı olarak görür.

Kendisi, makalelerinde, Türk edebiyatı ile ilgili tespit ve değerlendirmeler yapar. Felsefenin önemini belirtir. Ayrıca güzel sanatların farklı alanlarına dikkat çeken yazılar da kaleme alır. Yazarlarımız, Hasan Âli'nin sanatkar kimliğine öne çıkarmalı ve edebî eserlerinde şiirleri ile yazılarına yer vermelidir.

KAYNAKÇA

ÇAĞLAR, Behçet Kemal (1937). *Hasan Âli Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Cumhuriyet Kitaphanesi.

ÇIKAR, Mustafa (1997). *Hasan-Âli Yücel Ve Türk Kültür Reformu*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

KOLCU, Hasan-ARKON, Gonca (2006). *Hasan Âli'nin Millî Mecmua'daki Yazıları ve Şiirleri*, Kocaeli: T.C. Kocaeli Üniversitesi Yayınları.

KURT, Mustafa (2013). 'Tarih-i Kadim'den "Yeni Hayat" Çıkarmak, İstanbul: Karabatak, S.11, s.28-30.

NECATİĞİ, Behçet (2006). *Düzyazılar I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ÖNAL, Mehmet (2007). *Hasan Âli Yücel'in Şiirleri*, Ankara: Bilgi, S.15, s.71-72.

UÇMAN, Abdullah (2004). *Rıza Tevfik'in Şiirleri ve Edebî Makaleleri*, İstanbul: Kitabevi.

URAZ, Murat (1938). *Hasan Âli Yücel Hayatı, Seçme Şiir ve Yazıları*, İstanbul: Semih Lütüf Kitabevi.

YÜCE, Sefa (2012). *Türk Edebiyatında Dergâh Mecmuası*, Ankara: Kurgan Edebiyat.

YÜCEL, Hasan Âli, (1933). *Dönen Ses*, İstanbul: Remzi Kitaphanesi.

..... (1937). *Sizin İçin, Çocuklara Şiirlerim*, İstanbul: Ülku Basımevi.

..... (1960). *Dinle Benden*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

..... (1961). *Allah Bir*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

..... (1998). *Pazartesi Konuşmaları*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.